

Könyvajánlat

Újabban egyre több csillagkép-magyarázó könyv lát napvilágot, melyek gyakorlatias szemlélettel igyekeznek megszerettetni az érdeklődőket a csillagos eget. Külföldi munkák fordításairól van szó – a neves szerzők műveit azonban nem nagyon sikerül *csillagászati* magyar nyelvre átültetni. Bizonyára sokat segítené az ügynek, ha a témához értő szakcsillagászok végeznék a fordítás nem is olyan könnyű feladatát, de úgy látszik, ez nem szempont a mai könyvkiadásban. A mai könyveknél sokkal szerényebb kivitelű Csillagképek atlaszát (1975) még Balázs Lajos fordította, az Égi kalauzt pedig Szécsényi-Nagy Gábor. Mindketten kiváló szakemberek, ha ők fordítják az alább ismertetendő köteteket, mindenki jobban járt volna.

Storm Dunlop–Wil Tirion: Csillagközi kalauz. 256 o., 3900 Ft. Magyar Könyvklub, 2004.

Storm Dunlop Csillagközi kalauza (eredeti címe: *How to Identify the Night Sky*) az ajánló szöveg szerint világos és jól áttekinthető. Ebben sok igazság van, a könyv szerkezete logikus és világos, szinte kézen fogva vezeti be olvasóját a csillagászkodásba. Sorra veszi a szabad szemmel és kis távcsövekkel megfigyelhető égitesteket és jelenség-típusokat, még olyan egzotikus dolgokról is ír, mint a sarki fények megfigyelése, vagy a Julián Dátum és a nyári időszámítás fogalma. Egyszerű Hold-térképet is találunk a kötetben – hátha valaki kedvet kap a holdkráterek azonosításához.

A könyv jelentős részét teszik ki a csillagkép-ismertetők. Itt az északi féltekéről látható konstellációk kapnak két-két oldalt: bal oldalon a mitológiai eredet rövid ismertetése után néhány nevezetesebb objektum rövid bemutatását kapjuk, jobb oldalon pedig a csillagkép részletes térképe következik egy kis keresőtérkép kíséretében. A csillagkép-térképek határfényessége 6^m , sok csillagnevet és érdekes mély-ég objektumot is feltüntetnek a Wil Tirion által készített térképek. Storm Dunlop ajánlataiban kevésbé közismert objektumokra is felhívja a figyelmet, ami a Csillagközi kalauz egyik komoly értéke.

A kezdő amatőrök számára problémát jelent a bolygók megtalálása. Ezen is megpróbál segíteni a könyv: a 2004–2008 közötti időszakra külön térképrészleteken mutatja meg a szabadszemes bolygók és a fényesebb kisbolygók pozícióit. Kár, hogy a térképekről néha lemarad a bolygó neve; a 94. oldalon pedig valami egészen zavaros dolgot látunk: két térképpoldalt valamiért egymásra nyomtatott a nyomda ördöge.

Ezzel nagyjából el is mondtuk a magyar kiadás legfőbb értékeit. A fordítás szakmai színvonala sajnos csapnivaló, időnként egészen megdöbbentő „újdonságokkal” találkozunk. A bolygók keresőtérképeihez mellékelt táblázatokban pl. a Merkúr és a Vénusz *középső* együttállásainak adatait olvashatjuk (helyesen: alsó együttállás), a 2004. június 8-i Vénusz-átvonulás elnevezését (transit) pedig elfelejtették angolból lefordítani. Az elfordítások, elgépélések, félreértések tömegével találkozunk ebben a kötetben. Így lesz pl. a precesszióból processzió, a luminozitásból fényerősség, a szürkületből derengés, a növekvő Holdból növő Hold, az összehasonlítóból viszonyító. Megtudjuk, hogy a Regulust időnként „elhomályosítja” a Hold, a Spicát „eltakarja”, de a jelenséget mi fedés néven ismerjük. Jól jönne az eredeti kiadás szövege, mert helyenként már-már lehetetlen rájönni arra, mit is akar közölni velünk a szerző. Sokszor se füle, se farka a magyar szövegnek, ami annak a jele, hogy a fordító egyszerű-

en nem értette meg, mit is ír Storm Dunlop. Egy példa a sok közül: „A Hold pályája az ekliptika felé hajlik, nem állandó az űrben, ezért a pozíciója az ekliptika két oldalán oszcillál.” Egy másik érdekesség: „A meteorokat olyankor a legjobb megfigyelni, amikor a radiáns magasan van az égen: teleholdkor és éjfélkor.” Ezt olvasva halkán feljajdul az emberben a meteorészlelő. Az eredetiben vajon mit írhatott a szerző? Hogy a meteorok megfigyelésére az éjfélkor delelő radiáns és az *újholdas* időszak a legalkalmasabb? Egy-egy meteorraj észlelhetősége azért ennél sokkal bonyolultabb, egyetlen mondatban aligha lehet összefoglalni. Még hosszan lehetne sorolni az efféle nehezen felfejthető, rejtélyes üzeneteket. Ez a könyv egészére igaz, így a legjobban használható, csillagkép-magyarázó részre is. Ahol sajnos nem túl jól sikerült fotókat is mellékeltek a kiadó a csillagképekről – a jellegtelen és néhol csillagatlan fotók helyett inkább a térképek méretét kellett volna megnövelni.

Hogyha csak a csillagtérképeket szeretnénk használni, nem rossz ez a könyv, de a háttérinformációkkal már nagyon csinján kell bánni. Különösen a kezdőket zavarhatják meg a félrefordítások – a kezdőket, akiknek a könyvet szánták.

Kár, hogy a kötet szakmai ellenőre nem vette észre a hibák tömegét. Lehet, hogy ő is csak a kinyomtatott könyvet olvasta, utólag? Vagy a kiadó nem vette figyelembe véleményét? Ezt sajnos nem tudjuk, de a lényegen mit sem változtat.

David H. Levy: Az égbolt csodái. Trio 2000 produkció, 288 o., 6900 Ft

Gyönyörű ez a Szingapúrban nyomtatott könyv! Szépen szerkesztett, nagyon jól illusztrált, korszerű szemléletű munka, melyben a személyes tapasztalatszerzésre, az észlelőmunka megszerettetésére helyezi a hangsúlyt a szerző. Az Égbolt csodái nem szokványos csillagászati képeskönyv, bár árát tekintve inkább a díszes albumok kategóriájába tartozik.

David Levy hazájában, az USA-ban igazi sztár, és ezt a „sztárságot” elsősorban észlelési eredményeivel alapozta meg, mint üstökősfelfedező. Vizuális módszerrel, igazi amatőrként kutatva 8 üstököst fedezett fel, további 14-et pedig a Shoemaker házaspárral közösen, a Mt. Palomar 46 cm-es Schmidt-távcsövével. Legnevezetesebb üstököse a Shoemaker-Levy 9 volt, amely 1994 júliusában a Jupiterbe csapódott.

Rövid tudománytörténeti bevezetést követően a csillagok és galaxisok világát mutatja be a szerző – az amatőrök kedvelt célpontjainak (szupernóvák, változócsillagok, kettőscsillagok, halmazok, galaxisok stb.) külön-külön alfejezetet szentel. A megfigyelési módszereké a harmadik fejezet, melyben még olyan egzotikus témákról is olvashatunk, mint a fényszennyezés. A következő, kissé hosszú alfejezetcím pedig önmagáért beszél: Az amatőrök hozzájárulása a csillagászat eredményeihez. Műkedvelőkkel, eredményeik ismertetésével több helyen is találkozhatunk: többek között Peter Collins, David Malin (aki *nem* professzionális csillagász!), Leslie Peltier és Percival Lowell tevékenységéről olvashatunk.

Levy gyakorlati amatőr – nem tudni miért, de olvasóit túlságosan is gondoskodóan ismerteti meg a csillagos éggel. Huszonnégy áttekintő térkép igazítja el hónapról hónapra a változó égbolton a jámbor olvasót. Ezeket a térképeket is Wil Tirion készítette, de kissé bonyolultul sikerültek, hiszen a cél az volt, hogy bármely földrajzi szélességen lehessen őket használni. (Részünkről maradunk az 1936-os Wodetzky-féle csillagtérképnél...) A könyv legnagyobb részét a csillagkép-ismertetők töltik ki. A konstellációk általában egy-egy oldalt kapnak, a térképeket természetesen Tirion rajzolta – jól használhatók. A kísérőszöveg külön kiemeli a szabad szemmel, a binoku-

lárral és a távcsővel látható érdekességeket (még ikonnal is jelölik ezeket az „eszközöket”: szemecské, pici binokli és apró teleszkóp igazítja el az olvasókat), fényesség szerint osztályozza a csillagképeket – mindent megtesz az égbolt megismeretéséért.

Megismertük a csillagos eget, jöjjön a Naprendszer! A Hold és a bolygók bemutatása következik, legfontosabb paramétereikkel, és az elmaradhatatlan megfigyelési tanácsokkal. Tanulságos dolgokat ír Levy az üstökösökről és megfigyelésükről – rokonszenves, hogy sikeres üstökösfelfedezőként mennyire háttérbe húzódik: William Bradfield és Carolyn Shoemaker tevékenységét mutatja be.

A kötetet az Univerzum kutatásáról szóló nyúlfarknyi fejezet zárja (Az Univerzum kezdete és vége, Az űr kutatása, Élet a Világegyetemben). Sajnos, az űrkutatás zanzásított összefoglalójából kimaradt Jurij Gagarin, csak Lajka kutyát említi a szerző a szovjet „űrhajósok” közül...

Jó ezt a könyvet kézbe venni, lapozgatni, bizonyára sokak számára jelenti az első lépést a csillagok világa felé ez a gyakorlatias szemléletű munka. Az eredeti kiadás szövege minden bizonnyal szakszerű – ez azonban már nem mondható el a magyar fordításról.

A csillagkép-ismertetőknél nálunk teljesen szokatlan dolgot látunk, a latin csillagképnevek fonetikus átírását. A magyar anyanyelvű olvasó számára azonban nem jelent megoldhatatlan problémát a latin nevek kiejtése. A kiemelt égi látnivalók fordításaiban gyakori a félreértés. A Tarantula-köddel (NGC 2070) minduntalan Tarantella-ködként találkozunk, annak ellenére, hogy a térképen is Tarantula Nebula szerepel. Ez gyakori tévesztés – a köd azonban a tenyérynire növő tarantula óriáspókról kapta a nevét, nem pedig a Szicíliában divatos tarantella nevű táncról. Az NGC 3242 nem a Jupiter-köd Szelleme, hanem a Jupiter szelleme. A Stephan-kvintett sem István Kvintettje – a galaxiscsoportot Edouard Stephan fedezte fel 1877-ben, innen ered máig használatos elnevezése. A porroprizma: Porro-prizma (Ignatio Porro optikus után).

Olvasóink számára nem újdonság, hogy magyar nyelven is léteznek csillagászati szakkifejezések, nem szükséges mindenáron újakat kitalálni. Sajnos a fordító nem ismeri kellő mélységig ezt a nyelvet. A sziderális keringési idő magyarul sziderikus, az ismétlődő nívák: visszatérő nívák, a galaxisok helyi csoportja: lokális csoport; nyílt halmaz, változó csillag, kettős csillag – nyílthalmaz, változócsillag, kettőscsillag. A kettőscsillagoknak nem alkotóik, hanem komponenseik vannak. A Bok-féle gömböket mifelénk (is) Bok-globulákként ismerik. És így tovább, és így tovább...

A szövegen gyakran átsüt az amerikai „lazaság”, a fogalmakat helyenként túlságosan is leegyszerűsíti a szerző – de a könyvnek amúgy sem az elméleti fejtegetések jelentik legfőbb értékét. „Felfedezése óta a csillagászok azzal vesződnek, hogy megpróbálják leírni, a galaxis [ti. a mi Galaxisunk – Mzs] hogyan nézhet ki kívülről.” Megtudhatjuk, hogy Hubble nevét egy róla elnevezett „törvényszerűség” őrzi. A lazaság egy helyütt sértésbe fordul: John Goodricke, a változócsillagászat egyik úttörője így lesz „süketnéma kamasz”. Ha már változócsillagokról van szó: az R CrB fényességváltozásának háttéréről az égvilágon semmit nem tudunk meg, azonkívül, hogy ezek a csillagok „fordított nívák”. Az olvasó képzeljen el egy fordított nívakitörést? Az R CrB egyre több anyagot gyűjt össze, majd „lerobban”?...

Ezt a szép könyvet bizony sokkal alaposabban is átnézhetné volna a lektor, akinek neve – a hazai gyakorlattól eltérően – a címlapon is szerepel. Egyik szemünk sír, a másik...

Mzs